

ข้อจำกัดทางกฎหมายในความรับผิดทางแพ่งต่อความเสียหายด้าน
สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ กรณีศึกษาอุทกภัยและดินถล่ม
Legal Limitations of Civil Liability for Environmental and
Natural Resource Damages: A Case Study of Flooding and
Landslide

ธัญญา เขตขำนิ*

ธิติ ไวกวี**

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

เลขที่ 19 หมู่ที่ 2 ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา 56000

Tananya Katchumni and Thiti Waikavee

School of Law, University of Phayao

19 Moo 2, Mae Ka, Muang Phayao, Province of Phayao, 56000

Email: Tkatchumni@gmail.com, thiti.wa@up.ac.th

Received: December 15, 2025

Revised: February 5, 2026

Accepted: February 6, 2026

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ศึกษาข้อจำกัดทางหลักกฎหมายในเรื่องความรับผิดทางแพ่งของไทย เฉพาะประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 ในการฟ้องร้องคดีทางสิ่งแวดล้อมด้วยเหตุที่เกิดจากภัยพิบัติที่มนุษย์มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัดของการฟ้องคดีด้านคดีสิ่งแวดล้อมภายใต้สถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ซึ่งในปัจจุบันได้ทวีความรุนแรงมากขึ้น กรณีอุทกภัยและดินถล่ม บริเวณพื้นที่ก่อสร้างทางรถไฟ มหาวิทยาลัยพะเยาเป็นตัวอย่าง โดยเปรียบเทียบหลักการฟ้องคดีความรับผิดทางแพ่งระหว่างประเทศไทยและประเทศสหรัฐอเมริกา

ซึ่งผลการศึกษพบว่าระบบกฎหมายแพ่งของประเทศไทย มีข้อจำกัดในเรื่องการฟ้องร้องคดีทางสิ่งแวดล้อมเพื่อเรียกค่าเสียหายในกรณีภัยพิบัติธรรมชาติที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของ

* นักศึกษาระดับปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา.

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตรนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา.

สภาพภูมิอากาศตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 และมาตรา 96 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 ใน 2 ประการสำคัญ คือ 1. คำนิยาม “มลพิษ” ในมาตรา 4 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 ไม่ครอบคลุมปรากฏการณ์ทางกายภาพขนาดใหญ่ที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมมนุษย์ และ คำว่า “แหล่งกำเนิดมลพิษ” ที่ความไม่ถึงแหล่งกำเนิดที่ไม่แน่นอน (Non-point sources) ทำให้หลักความรับผิดโดยเคร่งครัดตามมาตรา 96 ไม่สามารถใช้บังคับได้ และ 2. หลัก “เหตุสุดวิสัย” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ถูกตีความให้ภัยพิบัติทางธรรมชาติเป็นเหตุตัดละเมิด ซึ่งแตกต่างจากแนวทางของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ยอมรับว่าเหตุภัยพิบัติที่เกิดจากสภาวะโลกร้อนเป็นความรับผิดชอบของมนุษย์ มิได้เป็นสาเหตุตามธรรมชาติ ดังนั้นบทความนี้ขอเสนอให้มีการแก้ไขนิยาม “มลพิษ” และ “แหล่งกำเนิดมลพิษ” และการตีความใหม่กรณี “เหตุสุดวิสัย” ให้สอดคล้องกับยุคแอนโทรโปซีน

คำสำคัญ: ความรับผิดทางแพ่ง, ข้อจำกัดทางกฎหมาย, ทรัพยากรธรรมชาติ, อุทกภัย, ดินถล่ม

Abstract

This research examines the legal limitations of civil liability in Thailand, specifically under Section 420 of the Civil and Commercial Code and the Enhancement and Conservation of National Environmental Quality Act B.E. 2535 and its Amendment (No. 2) B.E. 2561, regarding environmental litigation arising from human-induced disasters. The study analyzes the problems and limitations of environmental litigation amidst increasingly severe climate change conditions, utilizing the case of floods and landslides at the railway construction site near the University of Phayao as a case study. A comparative analysis is conducted between the principles of civil liability in Thailand and the United States.

The findings indicate that the Thai civil law system faces two significant limitations regarding environmental litigation for damages in cases of natural disasters related to climate change, under Section 420 of the Civil and Commercial Code and Section 96 of the Enhancement and Conservation of National Environmental Quality Act. These limitations are: 1. The definition of "pollution" in Section 4 of the Enhancement and Conservation of National Environmental Quality Act does not cover large-scale physical phenomena linked to human activities, and the term "source of pollution" is not interpreted to include non-point sources, thereby rendering the principle of strict liability under Section 96 unenforceable, 2. The principle of "force majeure" under Section 420 of the Civil and Commercial Code is interpreted to treat natural disasters as grounds for exemption from tort liability. This differs from the approach in the United States, which recognizes disasters caused by global warming as matters of human responsibility rather than solely natural causes. Therefore, this article proposes amendments to the definitions of "pollution" and "source of pollution," as well as a reinterpretation of "force majeure," to align with the Anthropocene era.

Keywords: Civil Liability, Legal Limitation, Natural Resources, Flooding, Landslide

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โลกปัจจุบันกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ทวีความรุนแรงขึ้น ก้าวเข้าสู่ยุค “แอนโทรโปซีน” หรือยุคที่กิจกรรมของมนุษย์กลายเป็นปัจจัยหลักในการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ ส่งผลให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรงและคาดเดาได้ยาก เช่น พายุ น้ำท่วม และดินถล่ม ซึ่งสร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนอย่างมหาศาล อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงกลไกทางกฎหมายในการเยียวยาผู้เสียหาย ประเทศไทยยังคงเผชิญกับข้อจำกัดสำคัญ โดยเฉพาะ “ความรับผิดทางแพ่ง” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ที่ภาระการพิสูจน์ตกอยู่กับผู้เสียหาย อีกทั้งข้อต่อสู้เรื่อง “เหตุสุดวิสัย” มักถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นเกราะป้องกันผู้ก่อมลพิษหรือผู้ดำเนินโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ ทำให้ผู้ได้รับผลกระทบไม่ได้รับการชดเชยอย่างเป็นธรรม สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนผ่านภัยพิบัติครั้งใหญ่ที่เกิดขึ้น ตัวอย่างเช่น เหตุการณ์น้ำท่วมอำเภอดอนตาล จังหวัดอุบลราชธานี ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2568 ที่ต้องอพยพประชาชนทั้งเมือง ซึ่งผู้เชี่ยวชาญระบุว่าส่วนหนึ่งเกิดจากสิ่งปลูกสร้างที่ขวางทางน้ำ แต่กรณีนี้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาทางกฎหมายอย่างเป็นรูปธรรมที่สุด คือ เหตุการณ์น้ำท่วมฉับพลันบริเวณมหาวิทยาลัยพะเยา เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2567 แม้จะมีปัจจัยจากฝนที่ตกหนักผิดปกติ แต่ความเสียหายที่เกิดขึ้นขยายวงกว้างและรุนแรงกว่าอดีต เนื่องจากการก่อสร้างโครงการรถไฟทางคู่สายเด่นชัย-เชียงราย-เชียงของ โครงการก่อสร้างดังกล่าวมีการปรับเปลี่ยนสภาพภูมิทัศน์และอาจกีดขวางทางระบายน้ำตามธรรมชาติ ส่งผลให้มวลน้ำและดินโคลนมหาศาลไม่สามารถระบายได้ทันทั่วทั้งที่ไหลทะลักเข้าท่วมชุมชนและหอพักนักศึกษาอย่างรวดเร็ว เหตุการณ์นี้จึงไม่ใช่เพียงภัยธรรมชาติเพียงอย่างเดียว แต่เป็นภัยพิบัติที่มนุษย์มีส่วนสร้างขึ้น ซึ่งบทความนี้จะมุ่งวิเคราะห์เพื่อให้เห็นว่า กฎหมายไทยในปัจจุบันยังรับมือกับสถานการณ์ที่มีความคาบเกี่ยวระหว่างภัยธรรมชาติและการกระทำของมนุษย์ได้ไม่ดีพอ และจำเป็นต้องมีแนวทางแก้ไขเพื่อคุ้มครองสิทธิทางสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนอย่างแท้จริง

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 ศึกษาถึงปัญหาข้อจำกัดทางกฎหมายความรับผิดทางแพ่งจากเหตุอุทกภัยและดินถล่มบริเวณพื้นที่ก่อสร้างทางรถไฟ หน้ามหาวิทยาลัยพะเยา

1.2.2 ศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายทางแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยและประเทศสหรัฐอเมริกา

1.2.3 ข้อเสนอแนะการตีความใหม่ การฟ้องคดีทางสิ่งแวดล้อมในการเรียกค่าเสียหายทางแพ่ง

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 ไม่อาจบังคับใช้กับกรณีอุทกภัยและดินถล่มได้เนื่องจากนิยามของ “มลพิษ” การฟ้องละเมิดตามมาตรา 420 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และการกำหนดนิยาม “แหล่งกำเนิดมลพิษ” ที่ไม่ครอบคลุม สร้างภาระให้ผู้เสียหายต้องพิสูจน์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ และช่องว่างเรื่อง “เหตุสุดวิสัย” ทางภัยพิบัติที่จำเลยมักหยิบยกมาอ้างเพื่อปฏิเสธความรับผิด ทำให้ผู้เสียหายท้ายที่สุดแล้วไม่ได้รับการเยียวยา

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาข้อจำกัดทางกฎหมายความรับผิดทางแพ่ง โดยศึกษากรณีตัวอย่างอุทกภัยและดินโคลนถล่ม ในพื้นที่ก่อสร้างทางรถไฟ บริเวณหน้ามหาวิทยาลัยพะเยา ควบคู่กับการศึกษาปัญหาการฟ้องคดีละเมิดทั่วไปตามมาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และการอ้างเหตุสุดวิสัยเพื่อปฏิเสธความรับผิด และ มาตรา 96 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 ตลอดจนวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการใช้วิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่ม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียกร้องความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

ดำเนินการศึกษาโดยวิธีวิจัยเอกสาร ข้อมูลจากหนังสือ ตำรา บทความ งานวิจัย คำพิพากษาของศาลและตัวบทกฎหมาย เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับคดีสิ่งแวดล้อมและความรับผิดทางละเมิดตามมาตรา 420 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และหลักละเมิดโดยเคร่งครัดตามมาตรา 96 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 และรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มในการฟ้องร้องคดีสิ่งแวดล้อม รวมถึงการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ

2. ผลการวิจัย

2.1 แนวคิดยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene) และความยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม

แอนโทรโปซีน โดยคำนี้มาจากคำว่า “Anthropo” ที่แปลว่า มนุษย์ และ “Cene” ที่แปลว่าใหม่ เป็นคำที่ใช้เพื่ออธิบายช่วงมนุษย์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานะของสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมของมนุษย์ มนุษย์ได้กลายเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดชะตากรรมของโลก กิจกรรมของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นวิถีปฏิบัติหรือโครงสร้างทางสังคมอย่าง วัฒนธรรม จารีตประเพณี และกฎหมาย ล้วนทำหน้าที่เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่เร่งให้ระบบนิเวศของโลกเกิดการเปลี่ยนแปลง สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบเชิงลบโดยตรงต่อศักยภาพของโลก¹ หากกิจกรรมของมนุษย์

¹ ธิติ ไวกวี, “หลักอภิปไตยเหนือดินแดนที่ไม่สอดคล้องในยุคแอนโทรโปซีน,” *วารสาร CMU Journal of Law and Social Sciences* 12, ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2562): 3, <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/CMUJLSS/article/view/134101/138702>, สืบค้นเมื่อ 28 มกราคม 2569.

ยังคงเป็นไปในทิศทางเดิม ย่อมจะนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศที่รุนแรงจนยากจะแก้ไข แนวคิดนี้เชื่อมโยงกับหลักความยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมเรียกร้องให้ทุกคนได้รับการคุ้มครองจากผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมอย่างเท่าเทียม แต่ในความเป็นจริง ภาระความเสี่ยงจากภัยพิบัติที่ทวีความรุนแรงขึ้นมักตกอยู่กับ “กลุ่มเปราะบาง” ในขณะที่ผลประโยชน์จากการพัฒนามักกระจุกตัวอยู่กับกลุ่มคนที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจมากกว่า² ยุคแอนโทรโปซีน ปรากฏให้เห็นผ่านกรณีศึกษาเหตุอุทกภัยและดินโคลนถล่มบริเวณหน้ามหาวิทยาลัยพะเยา เมื่อเดือน กันยายน พ.ศ. 2567 ที่ผ่านมา เหตุการณ์ครั้งนี้มีปัจจัยร่วมที่ซับซ้อน ปริมาณฝนที่ผิดปกติในช่วงเช้ามีติดของวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2567 วัดปริมาณน้ำฝนได้สูงถึง 106.5 มิลลิเมตร เมื่อเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานของกรมอุตุนิยมวิทยาถือเป็น “ฝนหนักมาก”³ การที่พื้นที่ต้องเผชิญกับฝนภายในระยะเวลาไม่กี่ชั่วโมง ทำให้เกิดอุทกภัยฉับพลัน ไม่สามารถรองรับปริมาณน้ำมหาศาลได้ทันทั่วทั้งที่ ประกอบกับปัจจัยเร่งจาก โครงการก่อสร้างรถไฟ ที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพของพื้นที่ต้นน้ำ การจัดการพื้นที่ก่อสร้างที่ส่งผลกระทบต่อการระบายน้ำตามธรรมชาติ ทำให้มวลน้ำและดินโคลนได้ไหลเข้าท่วมพื้นที่ชุมชนอย่างฉับพลัน⁴ สร้างความเสียหายอย่างรุนแรงต่อบ้านเรือน ส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของประชาชนในพื้นที่อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน สะท้อนให้เห็นว่า “ภัยธรรมชาติ” ได้ถูกขยายผลโดย “การกระทำของมนุษย์” ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของยุคแอนโทรโปซีน

2.1.1 ปัญหาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุในยุคแอนโทรโปซีน

การเชื่อมโยงระหว่างสองตัวแปร โดยที่ตัวแปรหนึ่ง (สาเหตุ) มีผลกระทบหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวแปรอื่น (ผล) ในทางกฎหมายแพ่ง ตามมาตรา 420 การพิสูจน์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเป็นองค์ประกอบสำคัญของการกระทำละเมิด แต่การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้ทำให้การพิสูจน์ “เหตุที่ก่อให้เกิดความเสียหาย” ยิ่งยากขึ้น⁵ ในกรณีศึกษาบริเวณน้ำท่วมหน้ามหาวิทยาลัยพะเยา ความเสียหายมักเกิดจากหลายปัจจัย ด้วยเหตุนี้ผู้เสียหายจึงไม่สามารถใช้สิทธิฟ้องร้องคดีเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายในกรณีที่เกิดจากภัยพิบัติธรรมชาติ

² ขานนท์ โกมลมาลย์, “การเปลี่ยนแปลงของสังคมสงเคราะห์ที่เชื่อมโยงสู่การพัฒนายั่งยืน,” *วารสารสภาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย* 1, ๑.1 (มกราคม-เมษายน 2568): 100-112, <https://so19.tci-thaijo.org/index.php/SWPCTH/article/view/1092/1226>, สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.

³ กรมอุตุนิยมวิทยา, “ความรู้เบื้องต้นวิทยาเกษตรอากาศ,” ม.ป.ป., <https://www.tmd.go.th/info/เกณฑ์อากาศ>, สืบค้นเมื่อ 14 มกราคม 2569.

⁴ The Active, “ประธาน กมธ.ที่ดินฯ เล็งสอบ ‘น้ำท่วมพะเยา’ โยงโครงการรถไฟรางคู่,” 2567, <https://theactive.thaibps.or.th/>, accessed January 14, 2026.

⁵ ชรินทร์ วิทยากรณ์ และปณายุ ไชยรัตนานนท์, “การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดอุทกภัยโดยวิธี Delphi: กรณีศึกษาอำเภอสรพยา จังหวัดชัยนาท,” *สารสาตร: วารสารสถาปัตยกรรมและการออกแบบ* 7, ๑.3 (สิงหาคม-ตุลาคม 2567): 593–607, <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sarasatr/article/view/272671>, สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีศึกษาปัญหาอุทกภัยและดินถล่ม⁶ ปัญหาหลักที่พบคือความไม่สอดคล้องระหว่างหลักกฎหมายเดิมกับความซับซ้อนของปัญหาในยุคแอนโทรโปซีน⁷

2.1.2 หน้าที่ความรับผิดชอบของรัฐในยุคแอนโทรโปซีน

ในยุคแอนโทรโปซีน ส่งผลให้รัฐมีบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบที่สำคัญในการบริหารจัดการและป้องกันความเสียหายจากภัยพิบัติ หน้าที่ดังกล่าวได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 5 ว่าด้วยหน้าที่ของรัฐ ในมาตรา 51 มาตรา 57 และมาตรา 58 ซึ่งกำหนดให้รัฐมีพันธกรณีในการอนุรักษ์ ปันฟู และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐธรรมนูญยังกำหนดกลไกสำคัญ โดยระบุว่าการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดของรัฐที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน รัฐมีหน้าที่ต้องจัดให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้าน เพื่อป้องกันความเสียหายและคุ้มครองสิทธิของชุมชน⁸ หากรัฐละเลยการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวก็อาจเข้าข่ายเป็นการกระทำละเมิดที่นำไปสู่ความรับผิดได้⁹

2.1.3 ปัญหาในการฟ้องร้องคดีสิ่งแวดล้อมที่สาเหตุเกิดมาจากภัยพิบัติ ที่มนุษย์มีส่วนเกี่ยวข้อง

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ได้เผยให้เห็นถึงข้อจำกัดของกฎหมายความรับผิดทางแพ่งของไทย การเยียวยาความเสียหายจากภัยพิบัติที่มนุษย์มีส่วนเกี่ยวข้อง ภาระการพิสูจน์ของฝ่ายผู้เสียหาย จำเป็นต้องพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำของจำเลยกับความเสียหายที่เกิดขึ้น ภัยพิบัติในปัจจุบันมักเป็นผลจากจัดการทรัพยากรที่ผิดพลาด นโยบายที่ละเลยผลกระทบสิ่งแวดล้อม การพิสูจน์ว่าการกระทำของจำเลย เป็นสาเหตุโดยตรงของความ

⁶ สุรพล สีนันทนา, สมพรชัย ชัยประสิทธิ์ และจักรินทร์ สมมติ, “กฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจประเทศไทย,” *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย* 27, ฉ.2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2564): 149-161, <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/apheit-ss/article/view/245943>, สืบค้นเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2568.

⁷ รุจีลักษณ์ สีละเกต, “วรรณกรรมและศิลปะเพื่อการเปลี่ยนแปลงในภาวะวิกฤตโลกร้อนในโลกตะวันตก: ความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์และข้อจำกัด (กรณีศึกษา In Praise of Air Installation Project, Raining Poetry Project และนวนิยาย Cli-fi),” 2563, <https://hal.science/hal-03993199/>, สืบค้นเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2568.

⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 51, มาตรา 57, มาตรา 58.

⁹ ประทีป ทับอรรถานนท์, จิตภา พรยิ่ง และจุฑามาศ พรหมอินทร์, “มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้เสียหายที่เกิดจากผู้ทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม,” *วารสารการเมืองการบริหารและกฎหมายคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา* 12, ฉ.3 (2563): 473-484, <https://journal.lib.buu.ac.th/index.php/law/article/view/8285>, สืบค้นเมื่อ 21 พฤศจิกายน 2568.

เสียหาย จึงเป็นไปได้ยากยิ่งในทางปฏิบัติ¹⁰ เช่น กรณีการระบาดของปลาหมอหางดำในประเทศไทย¹¹

2.1.4 ปัญหาจากนิยาม “มลพิษ” ตามมาตรา 4 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561

นิยาม “มลพิษ” ตามมาตรา 4¹² พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 ยังคงจำกัดอยู่เพียง “ของเสีย วัตถุอันตราย” แต่ไม่ครอบคลุมถึงเชื้อโรคที่อาจเกิดจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ เหตุการณ์ดังกล่าวสามารถเป็นพาหนะนำพาเชื้อโรคสู่มนุษย์ ก่อให้เกิดโรคร้ายตามมาได้ การขยายคานิยามของ “มลพิษ” จึงเป็นสิ่งจำเป็นจะทำให้สามารถจัดการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้ในทุกด้าน ป้องกันปัญหาทางสุขภาพในมนุษย์ ช่วยให้ผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิฟ้องร้องคดีสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อการสร้างผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมอันจะนำไปสู่การปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพของประชาชนอย่างยั่งยืน

2.1.5 ข้อจำกัดการนำหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 มาปรับใช้

มาตรา 96 หลักความรับผิดโดยเคร่งครัดผู้เสียหายไม่ต้องพิสูจน์ถึงเจตนาหรือความประมาทเลินเล่อของผู้ก่อมลพิษ เพียงแค่พิสูจน์ว่าความเสียหายเกิดจากมลพิษที่รั่วไหลหรือแพร่กระจายจากแหล่งกำเนิดมลพิษนั้น ๆ ก็เพียงพอ เมื่อนำบทบัญญัตินี้มาพิจารณาในบริบทของภัยพิบัติที่มีปฏิสัมพันธ์กับการกระทำของมนุษย์ กลับปรากฏข้อจำกัดที่สำคัญในการบังคับใช้

1) ข้อจำกัดในการตีความ นิยาม มาตรา 4 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 คำว่า “แหล่งกำเนิดมลพิษ” หมายความว่า ชุมชน โรงงานอุตสาหกรรม อาคาร สิ่งก่อสร้าง ยานพาหนะหรือสถานที่ประกอบกิจการใด ๆ ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของมลพิษ ทั้งนี้ นิยามดังกล่าวให้ครอบคลุมถึง “แหล่งกำเนิดมลพิษที่ไม่แน่นอน” (Non-point sources) อีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของภัยพิบัติ เช่น น้ำท่วมและดินถล่ม ซึ่งแม้จะเกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่ถือเป็นแหล่งกำเนิดที่พัดพาและกระจายมลพิษทางสิ่งแวดล้อมโดยไม่มีจุดปล่อยออกที่ชัดเจนหรือระบุตำแหน่งที่แน่นอนได้¹³ และคำว่า “มลพิษ” หมายถึง “ของเสีย วัตถุอันตราย” ในทางปฏิบัติแนวทางของศาลจะเห็นได้จากคำพิพากษา

¹⁰ เฉลียว นครจันทร์, “การประยุกต์ใช้ความรับผิดทางแพ่งโดยเคร่งครัดของนิติบุคคลในความเสียหายอันเกิดจากการก่อมลพิษสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย,” *วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม* 3, ฉบับที่ 3 (มีนาคม - เมษายน 2568): 823-836, <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/article/view/2219/1818>, สืบค้นเมื่อ 21 พฤศจิกายน 2568.

¹¹ เขตไท ลังการพันธ์ุ, “ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมกรณีปลาหมอหางดำในประเทศไทย,” *วารสารนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย* 9, ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2568): 1-21.

¹² พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561, มาตรา 4.

¹³ อิติ ไวกวี, “หลักอธิปไตยเหนือดินแดนที่ไม่สอดคล้องในยุคแอนโทรโปซีน,” 173.

ศาลฎีกาที่ 15219/2558¹⁴ คดีการปนเปื้อนสารตะกั่วในลำห้วยคลิตี้ ศาลได้พิจารณาว่าอาการเจ็บป่วยและความเสียหายนั้นเกิดจากการสะสมของสารพิษตะกั่ว คำว่า “มลพิษ” ศาลได้ใช้หลักการของกฎหมายในการพิจารณาว่าสารตะกั่วที่ถูกปล่อยลงในลำห้วยมีลักษณะเป็นมลพิษเนื่องจากสร้างความเสียหายต่อสุขภาพของประชาชนในพื้นที่และสภาพแวดล้อมบริเวณนั้น การตีความคำว่า “มลพิษ” ในนิยามตามมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 จะถูกจำกัดอยู่เพียงสารเคมีหรือของเสียจากโรงงาน หรือสิ่งที่มนุษย์สังเคราะห์ขึ้นเท่านั้น แต่หากพิจารณาคำนี้อย่างละเอียดแล้วจะเห็นว่า มลพิษ ย่อมหมายความรวมถึง “มลสารอื่นที่มีอยู่ในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติซึ่งก่อให้เกิดหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม” ทั้งนี้คือ ดินโคลน มวลน้ำ มหาศาล เศษซากวัสดุก่อสร้าง หรือตะกอนที่ปนเปื้อนมากับอุทกภัย ด้วยเช่นกัน แต่ที่ผ่านมาไม่ถูกนับเป็น “มลพิษ” ตามตัวอักษรของกฎหมาย แม้จะก่อให้เกิดความเสียหายร้ายแรงต่อทรัพย์สินและสุขภาพจะไม่ต่างกัน จึงทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถเข้าถึงหลักความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดได้

2) มาตรา 96¹⁵ ข้อยกเว้นความรับผิดชอบความเสียหายเกิดจาก “เหตุสุดวิสัย” ปัญหายังคงอยู่เช่นเดียวกับการฟ้องคดีละเมิดทั่วไป หากจำเลยสามารถอ้างได้ว่าภัยพิบัติที่เกิดขึ้นเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ ก็อาจหลุดพ้นจากความรับผิดได้ ผู้เสียหายต้องพิสูจน์แสดงให้ศาลเห็นว่าการกระทำของจำเลยเป็นปัจจัยที่ทำให้ความเสียหายรุนแรงกว่าที่ควรจะเป็นตามธรรมชาติ

3) มาตรา 97¹⁶ เอาผิดกับผู้ก่อความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ ในกรณีที่มีการดำเนินโครงการก่อให้เกิดการทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติของรัฐเสียหาย กำหนดให้รัฐฟ้องร้องเพื่อเรียกคืนค่าเสียหายต่อทรัพยากรของรัฐ ไม่ใช้กลไกโดยตรงสำหรับประชาชนที่จะเรียกร้องค่าเสียหายต่อทรัพย์สินส่วนรวมทางสิ่งแวดล้อม

2.2 หลักกฎหมายแพ่งที่ใช้ในการฟ้องร้องคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ผู้เสียหายมีภาระการพิสูจน์องค์ประกอบความผิดอย่างเคร่งครัด โดยต้องแสดงให้ศาลเห็นว่าความเสียหายเป็นผลโดยตรงจากการกระทำหรืองดเว้นกระทำการโดยประมาทของจำเลย เพื่อให้จำเลยต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทน ผลภาระการพิสูจน์ให้ผู้เสียหายต้องยืนยันความสัมพันธ์เชิงสาเหตุว่าความเสียหายเกิดจากการกระทำโดยประมาทของจำเลยโดยตรงมิใช่เกิดจากปัจจัยอื่น

¹⁴ วุฒิน พิพัฒน์ฉัตร, “คำพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อมที่น่าสนใจ,” *วารสารกฎหมายสุขภาพและสาธารณสุข* 4, 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2561): 303-306, https://phad.ph.mahidol.ac.th/journal_law/4-2/17-court%20judge.pdf, สืบค้นเมื่อ 14 มกราคม 2569.

¹⁵ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561, มาตรา 96.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 97.

2.3 ข้อจำกัดของการฟ้องคดีทางสิ่งแวดล้อม

ตามหลักกฎหมายละเมิดของไทย ผู้เสียหายต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงองค์ประกอบความรับผิดของจำเลยอย่างครบถ้วน ว่าจำเลยได้กระทำการโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ และการกระทำนั้นเป็นสาเหตุโดยตรงของความเสียหายที่เกิดขึ้น ในบริบทของคดีสิ่งแวดล้อม การพิสูจน์องค์ประกอบดังกล่าวกลับกลายเป็นอุปสรรคสำคัญ ความเสียหายมักมีลักษณะเป็นผลกระทบสะสม จากหลายแหล่งกำเนิดมีความซับซ้อนของปัจจัยทางธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้การระบุตัว “ผู้ก่อมลพิษโดยตรง” เป็นไปได้ยากอย่างยิ่งในทางปฏิบัติ¹⁷

2.3.1 ข้อต่อสู้เรื่อง “เหตุสุดวิสัย”

เมื่อผู้เสียหายฟ้องร้องคดีในทางแพ่ง ฝ่ายจำเลยมักจะยกข้อต่อสู้เรื่อง “เหตุสุดวิสัย” ขึ้นมาเพื่อปิดความรับผิด “เหตุสุดวิสัย” ได้ถูกนิยามไว้ใน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 8 ที่วางหลักว่า “เหตุสุดวิสัย หมายความว่า เหตุใด ๆ อันจะเกิดขึ้นก็ตีให้ผลพิบัติก็ตี เป็นเหตุที่ไม่อาจป้องกันได้แม้ทั้งบุคคลผู้ต้องประสบหรือใกล้จะต้องประสบ เหตุนั้นจะได้จัดการระมัดระวังตามสมควรอันพึงคาดหมายได้จากบุคคลในฐานะและภาวะเช่นนั้น”¹⁸ องค์ประกอบของเหตุสุดวิสัยจึงมี 2 องค์ประกอบ คือ ต้องเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอก ไม่ใช่ความผิดของจำเลยและเป็นเหตุการณ์ที่ไม่อาจป้องกันได้ แม้จะได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแล้วก็ตาม¹⁹ เป็นข้อต่อสู้หลักเพื่อปฏิเสธความรับผิดในคดีที่เกี่ยวข้องกับภัยพิบัติธรรมชาติ²⁰ ความเห็นของผู้วิจัย “เหตุสุดวิสัย” ไม่ควรจำกัดอยู่เพียงเหตุการณ์ที่เกิดจากธรรมชาติที่ไม่อาจคาดการณ์ได้อีกต่อไป แต่ควรรวมถึงความรับผิดชอบของมนุษย์ในการป้องกันและเตรียมความพร้อมต่อเหตุการณ์ที่อาจเกิดจากการกระทำของมนุษย์เอง ควรถูกตีความให้อยู่ในบริบทที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของมนุษย์ต่อการเพิ่มความรุนแรงของภัยพิบัติ การตีความคำว่า “เหตุสุดวิสัย” ที่เคร่งครัดและแยกขาดจากการกระทำของมนุษย์ทำให้รัฐหรือผู้ประกอบการรอดพ้นความรับผิดได้ง่าย แม้ความรุนแรงของภัยพิบัติจะมีปัจจัยเร่งมาจากการดำเนินกิจกรรมของมนุษย์²¹ งานวิจัยเสนอให้พิจารณาถึงความจริงทางวิทยาศาสตร์ที่ว่า

¹⁷ ชนะพันธุ์ เทียมพันธ์, “ปัญหาความรับผิดทางแพ่งในกรณีน้ำมันรั่วไหลลงทะเลตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ. ศ. 2535,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต, 2557), 19-20, 71.

¹⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 8.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 8.

²⁰ วิริยา เอื้อวิริยานุกูล, “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับมลพิษทางเสียงที่เกิดจากยานพาหนะ,” (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2566), 21, <https://ir.stou.ac.th/bitstream/123456789/13425/1/2594002806.pdf>, สืบค้นเมื่อ 21 พฤศจิกายน 2568.

²¹ นกสร จินดาพงษ์วุฒิ ศิริ, “การศึกษาหลักเกณฑ์พื้นที่สีเขียวในรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการประเภทอาคารชุดพักอาศัยรวม เขตกรุงเทพมหานคร,” *สารสาส์นคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์* 6, 2 (2566): 391-405, <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sarasatr/article/view/265221/179176>, สืบค้นเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2568.

ภัยพิบัติในปัจจุบันมีการกระทำของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้อง²² ปัญหาน้ำท่วม ดินถล่ม เกิดจากโครงสร้างเมืองที่มนุษย์มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ได้เป็นไปตามธรรมชาติแต่ดั้งเดิม การอ้างแต่เพียงเหตุสุดวิสัย จึงไม่เกิดความยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม²³

2.4 การตีความ “เหตุสุดวิสัย” ในบริบทของยุคแอนโทรโพซีน

ข้อต่อสู้เรื่อง “เหตุสุดวิสัย” ใน มาตรา 8 ถือเป็น “เกราะป้องกัน” ที่สำคัญที่สุดสำหรับจำเลยในคดีสิ่งแวดล้อม จำเลยมักอ้างว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นผลจากพลังธรรมชาติที่ไม่อาจคาดการณ์และป้องกันได้ เพื่อให้ตนเองหลุดพ้นจากความรับผิดชอบ²⁴ ในบริบทของยุคแอนโทรโพซีน มีเส้นแบ่งระหว่าง “ธรรมชาติ” และ “มนุษย์” ซึ่งในอดีต ศาลอาจยอมรับว่าเหตุการณ์น้ำท่วมฉับพลัน เป็นเหตุการณ์ที่ไม่อาจคาดการณ์ได้ แต่ในยุคแอนโทรโพซีนได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากปัจจุบันมีข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ที่มีอยู่จริง เช่น แบบจำลองภูมิอากาศ ข้อมูลสถิติปริมาณน้ำฝนย้อนหลัง²⁵ ข้อมูลเหล่านี้ล้วนชี้ชัดไปในทิศทางเดียวกันว่า เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศจะเกิดบ่อยขึ้นและรุนแรงมากขึ้น การที่จำเลยยังคงอ้างว่า “คาดการณ์ไม่ได้” จึงไม่ใช้การกล่าวอ้างที่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน สะท้อนถึงความประมาทเลินเล่อในการไม่ติดตามและประเมินความเสี่ยง กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา การที่ผู้รับเหมาก่อสร้างหรือหน่วยงานรัฐไม่เตรียมแผนรับมือปริมาณน้ำฝนที่อาจสูงกว่าค่าเฉลี่ยในอดีต หลักเหตุสุดวิสัยจะใช้ได้ก็ต่อเมื่อความเสียหายนั้น “ไม่อาจป้องกันได้” แต่หากความเสียหายนั้นสามารถป้องกันได้แต่ไม่ป้องกัน จำเลยมีส่วนโดยตรงที่ทำให้ความเสียหายเกิดขึ้น “เหตุสุดวิสัย” จึงไม่ใช่ข้ออ้างที่สมเหตุสมผลเพราะภัยพิบัติไม่ใช่ “สุดวิสัย” อย่างแท้จริง แต่มันกลายเป็นความเสี่ยงที่คาดการณ์ได้

2.5 การฟ้องคดีแบบกลุ่มในคดีสิ่งแวดล้อมประเทศไทย

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม เป็นเครื่องมือทางกฎหมายที่สำคัญในการเข้าสู่ความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมของผู้เสียหายจำนวนมากในคดีสิ่งแวดล้อม²⁶ เป็นกลไกในการรวมกลุ่ม

²² ทวีชัย พิมพ์สิน, “พิบัติภัย-ภัยพิบัติในโลกสมัยใหม่,” ม.ป.บ.,

https://books.google.co.th/books?hl=th&lr=&id=JbVIEAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA1&dq=related:oGBkHRZCZmsJ:scholar.google.com/&ots=V7CMuCeVr&sig=iWDM5loWazUhRUeUBpy9lcQWgO4&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, สืบค้นเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2568.

²³ ชนะพันธุ์ เทียมพันธ์, “ปัญหาความรับผิดชอบทางแพ่งในกรณีน้ำท่วมไหลลงทะเล ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535,” 22-25.

²⁴ ทัดพิชา กรดวงษ์, “ข้อเสนอการตีความของคำนิยามของคำว่า “เหตุสุดวิสัย” ตามกฎหมายไทยเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสากล,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2554), <https://dspace.spu.ac.th/handle/123456789/9716>, สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.

²⁵ ประเสริฐ สิทธิวันพล, “การแสวงหาข้อเท็จจริงโดยนาระบบไต่สวนมาใช้ในการพิจารณาตัดสินคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรม,” *วารสารกระบวนการยุติธรรม* 10, ฉ.2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2560): 85-86, <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JTJS/article/view/246845/167741>, สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.

²⁶ นันท์ มีบุญสร้าง, “การดำเนินคดีแบบกลุ่มคดีสิ่งแวดล้อม,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), 91-95, <https://digiverse.chula.ac.th/Info/item/dc:23246>, สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.

ผู้เสียหายเพื่อประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการฟ้องร้อง จากศึกษาพบว่า การดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทยยังมีข้อจำกัดที่ทำให้ไม่เกิดผลดีในทางปฏิบัติเท่าที่ควร²⁷ เมื่อภัยพิบัติด้านสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นผลกระทบไม่ได้จำกัดอยู่แค่บุคคลเดียว แต่แผ่ขยายเป็นวงกว้างสร้างความเสียหายให้กับคนจำนวนมาก การให้ผู้เสียหายแต่ละคนแยกกันฟ้องคดีของตนเองนั้นไม่เพียงพอแต่ไม่มีประสิทธิภาพ แต่ยังสามารถและอุปสรรคให้สำหรับคนส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้การดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 222/1 ถึง 222/48²⁸ จึงกลายเป็นเครื่องมือทางกฎหมายที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อให้ผู้ที่ถูกละเมิดทั้งหลายได้รับการคุ้มครองอย่างเพียงพอและเป็นธรรม²⁹

2.6 ความรับผิดชอบทางแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกา

เพื่อทำความเข้าใจถึงแนวทางการพัฒนากฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทย การศึกษาตัวอย่างจากประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีการฟ้องร้องคดีสิ่งแวดล้อมที่ยาวนาน ระบบกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ได้พัฒนากลไกความรับผิดชอบทางแพ่งที่เอื้อต่อการเยียวยาผู้เสียหายและสร้างภาระความรับผิดชอบให้แก่ผู้ก่อมลพิษ สหรัฐอเมริกามีกฎหมายสิ่งแวดล้อมหลายฉบับที่กำหนด “หลักความรับผิดชอบโดยเคร่งครัด” ไว้อย่างชัดเจน ตัวอย่างที่สำคัญที่สุดคือ พระราชบัญญัติการตอบสนองด้านสิ่งแวดล้อมการชดเชยและความรับผิดชอบที่ครอบคลุมของสหรัฐอเมริกา (CERCLA หรือ Superfund)³⁰ ซึ่งได้วางหลัก ความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดและความรับผิดชอบร่วมกันและแทนกัน ผู้เสียหายหรือหน่วยงานรัฐไม่ต้องพิสูจน์ความประมาทเลินเล่อของผู้ก่อมลพิษ เพียงแค่พิสูจน์ได้ว่าผู้ก่อมลพิษเป็นหนึ่งในกลุ่มบุคคลที่กฎหมายกำหนดและก่อมลพิษขึ้นจริง ศาลสามารถสั่งให้ผู้ก่อมลพิษเพียงรายเดียว รับผิดชอบค่าเสียหายทั้งหมดได้ โดยผู้ก่อมลพิษรายนั้นต้องไปไล่เบี้ยกับรายอื่นๆ สิ่งนี้สร้างแรงกดดันให้ผู้ก่อมลพิษต้องให้ความร่วมมือและหาทางแก้ไขปัญหาอย่างรวดเร็ว

²⁷ สมหวัง กองใจ และสุนีย์ มัลลิกะมาลย์, “การพัฒนากฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม,” วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม 8, ฉ.2 (เมษายน-มิถุนายน 2567): 274, <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/soc-rmu/article/view/268660/180344>, สืบค้นเมื่อ 2 พฤศจิกายน 2568.

²⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 222/1 - มาตรา 222/48.

²⁹ อนันต์ สันติภาพ, “วิธีการทางกฎหมายในการดำเนินคดีกลุ่มในประเทศไทย : ศึกษากรณี การฟ้องคดีละเมิดแบบกลุ่ม,” (ดุสิตนิพนธ์ นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต, 2564), 150.

³⁰ วัชรารณณ์ จิตชุม, “แนวทางในการปรับปรุงกฎหมายเพื่อการฟื้นฟูเยียวยาสิ่งแวดล้อมกับความรับผิดชอบของผู้ก่อมลพิษในทางกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย,” (ดุสิตนิพนธ์ นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต, 2563), 12-13, <https://rsuir-library.rsu.ac.th/bitstream/123456789/493/1/Vatcharaporn%20%20Jitchoom.pdf>, สืบค้นเมื่อ 3

กุมภาพันธ์ 2569.

2.6.1 การตีความ “เหตุสุดวิสัย” ศาลอเมริกันได้ตีความข้อต่อสู้ “การกระทำของพระเจ้า” (Act of God) ซึ่งเทียบเท่ากับ “เหตุสุดวิสัย” ของไทย³¹ โดย “การกระทำของพระเจ้า” ไม่ใช่เกราะป้องกัน ศาลมักจะวินิจฉัยว่า “การกระทำของพระเจ้า” จะเป็นข้อต่อสู้ได้ก็ต่อเมื่อเป็นสาเหตุเดียว เหตุการณ์เดียวเท่านั้นที่เป็นต้นเหตุ จำเลยจะไม่สามารถอ้างการกระทำนี้เพื่อปิดความรับผิดทั้งหมด ตัวอย่างในคดี Golden v. Amory³² ศาลตัดสินว่าแม้พายุเฮอริเคนจะเป็นการกระทำของพระเจ้า แต่การที่เจ้าของเรือไม่ได้บำรุงรักษาประตูลอยน้ำให้อยู่ในสภาพดีถือเป็นความประมาทที่ทำให้ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น เพราะการกระทำของมนุษย์ที่ส่งผลกระทบต่อบรรยากาศของสาธารณชนในด้านสุขภาพ ความปลอดภัย หรือความสะดวกสบายในการใช้ประโยชน์³³

2.6.2 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในประเทศสหรัฐอเมริกา นำมาใช้อย่างแพร่หลายในคดีสิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้เสียหายหลายล้านคนสามารถรวมตัวกันฟ้องร้องบริษัทขนาดใหญ่ได้สำเร็จในหลายคดี ประเทศสหรัฐอเมริกา เปิดโอกาสให้องค์กรภาคประชาชนยื่นฟ้องกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ได้เปิดโอกาสให้เฉพาะผู้เสียหายโดยตรงเท่านั้น แต่ยังรวมถึงองค์กรภาคประชาชน องค์กรสิ่งแวดล้อม หรือนักวิจัย ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถยื่นฟ้องคดีในนามส่วนรวมได้³⁴

2.7 เปรียบเทียบการฟ้องร้องคดีสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา

การศึกษาคดีสิ่งแวดล้อมเชิงเปรียบเทียบระหว่างสหรัฐอเมริกาและประเทศไทย แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างทั้งในด้านแนวคิดพื้นฐานในการตีความและระดับความสามารถในการใช้กลไกศาลเพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อมของประชาชน³⁵ แนวทางการตีความเรื่องเหตุสุดวิสัย ประเทศไทยเห็นว่าหากสาเหตุเกิดจากภัยธรรมชาติโดยบริสุทธิ์จะไม่ได้มีความรับผิดในทางละเมิด³⁶ โดยให้เหตุผลว่าเป็นภัยธรรมชาติซึ่งมนุษย์ไม่สามารถควบคุมได้ ทั้งที่ในความเป็นจริง

³¹ จุฑามาศ สุชาติ, “ปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับผู้ขนส่งทางทะเลตามพระราชบัญญัติ การรับขนของทางทะเล พ.ศ. 2534,” (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2553), 2-3, <https://dspace.spu.ac.th/handle/123456789/3553>, สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2568.

³² Studicata, “Law School Case Briefs: Golden v. Amory,” 1952, <https://www.studicata.com/case-briefs/case/golden-v-amory>, accessed November 20, 2025.

³³ นันทชน สีสรรณกุล, “ความรับผิดทางแพ่งของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษต่อ ความเสียหายจากมลพิษในดิน : ศึกษาเปรียบเทียบพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 กับกฎหมายสหรัฐอเมริกา,” 2563, https://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2020/TU_2020_6101034558_13246_13636.pdf, สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.

³⁴ น้ำแท้ มีบุญสร้าง, “การดำเนินคดีแบบกลุ่มคดีสิ่งแวดล้อม,” 57.

³⁵ ยุทธศักดิ์ ตีอรัม และศศิพัชร์ สิริธรรม, “สิทธิการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรักษาสิ่งแวดล้อมกรณีใช้สิทธิฟ้องคดี,” วารสารวิจัยราชภัฏธนบุรีรับใช้สังคมสถาบันวิจัยและพัฒนา 6, ฉ.2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2563): 153, <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/DRURDI/article/view/252198>, สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.

³⁶ ชาลวินทร์ ช่วยมาก และนพดล ทัดระเปียบ, “ความรับผิดของรัฐ:กรณีศึกษาความเสียหายจากการจัดการอุทกภัย,” 2565, http://202.29.18.34/bitstream/123456789/977/1/is%20law_chanwit65.pdf, สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.

ยังมีเทคโนโลยีและมาตรการที่สามารถป้องกันหรือบรรเทาความเสียหายได้ล่วงหน้า³⁷ แตกต่างจากแนวทางของสหรัฐอเมริกาที่ศาลมีแนวโน้มที่จะไม่ยอมรับว่าเหตุการณ์เหล่านี้เป็นเหตุสุดวิสัย หากพบว่ามีการละเลยหน้าที่หรือความประมาทเกิดขึ้น³⁸ ดังเช่นในกรณี Deepwater Horizon Oil Spill³⁹ ที่ศาลวินิจฉัยว่าบริษัท BP มีความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงและไม่สามารถอ้างเหตุสุดวิสัยได้ ในด้านอำนาจฟ้องประเทศสหรัฐอเมริกา ประชาชน และองค์กรเอกชน มีสิทธิฟ้องคดีต่อหน่วยงานรัฐหรือเอกชนได้โดยตรง หากมี “ความเสียหายที่เป็นรูปธรรมหรือมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นจริง” เป็นหลัก Citizen Suit⁴⁰ ที่ประชาชนทั่วไปหรือองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรสามารถฟ้องรัฐหรือบริษัทเอกชนได้โดยตรง ตัวอย่างคดีสำคัญ ได้แก่ Conservation Law Foundation v. ExxonMobil Corp.⁴¹, Chesapeake Bay Foundation, Inc v. County of Henrico⁴² หรือ State v. BP p.l.c.⁴³ แสดงให้เห็นการใช้กระบวนการทางกฎหมายเพื่อบังคับให้รับผิดชอบต่อผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม⁴⁴ พิจารณาและกำหนดภาระหน้าที่ของบริษัทเอกชนและรัฐที่มีต่อสิ่งแวดล้อม

³⁷ ทวีชัย พิมพ์ผลิน, พิบัติ ภัย-ภัย พิบัติ ในโลกสมัยใหม่, 1-3.

³⁸ สัตตวารณ หลวงอาจ, “การกำหนดค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่เกิดต่อทรัพยากรธรรมชาติในคดีสิ่งแวดล้อม,” 2555, https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/digital/api/DownloadDigitalFile/download_digi/121572/?path=thesis/la/1931/title-biography.pdf, สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.

³⁹ พิสุทธิ เพียรมนกุล และณัฐวิญญู ขวเลิศพรศิยา, “Deepwater Horizon ความจริงที่มากกว่าในภาพยนตร์,” ม.ป.ป., https://www.eng.chula.ac.th/wp-content/uploads/2017/06/deepwater_horizon_khwaamcchringthiimaakkwaaainphaaphyntr_0.pdf, สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.

⁴⁰ สุภาพร เสือประสงค์, “อำนาจฟ้องในคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม,” (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2565), 89, https://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2022/TU_2022_5801305185_17677_27113.pdf, สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.

⁴¹ Columbia Law School, “Conservation Law Foundation v. ExxonMobil Corp,” 2016, https://www.climatecasechart.com/document/conservation-law-foundation-v-exxonmobil-corp_de64, accessed November 20, 2025.

⁴² Columbia Law School, “Climate Litigation Databaser Chesapeake Bay Foundation, Inc. v. County of Henrico,” 2021, https://www.climatecasechart.com/document/chesapeake-bay-foundation-inc-v-county-of-henrico_af84?q=Chesapeake+Bay+Foundation%2C+Inc.+v.+County+of+Henrico+, accessed November 20, 2025.

⁴³ Columbia Law School, “Climate Litigation Databaser Sabin Center for Climate Change Law,” 2024, https://www.climatecasechart.com/collections/state-of-maine-v-bp-p-l-c_ebf8, accessed November 20, 2025.

⁴⁴ วรวรรณ ท้วมแสง, “นโยบายการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของสหรัฐอเมริกาความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลง (ค.ศ. 2009-2024),” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2567), 40-45, <https://digital.car.chula.ac.th/cgi/viewcontent.cgi?article=75753&context=chulaetd>, สืบค้นเมื่อ 21 พฤศจิกายน 2568.

ตาราง 1 สรุปการเปรียบเทียบการฟ้องร้องคดีสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา

ประเด็น	ประเทศไทย (Civil Law)	สหรัฐอเมริกา (Common Law)
1. หลักความรับผิด	ละเมิดทั่วไป โจทก์ต้องพิสูจน์ความเสียหาย ตามมาตรา 420 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	รับผิดเด็ดขาดและรับผิดร่วมกัน ไม่ต้องพิสูจน์เจตนาหรือประมาท ฟ้องจำเลยคนเดียวให้รับผิดชอบทั้งหมดได้ แล้วไปไล่เบี้ยกันเอง
2. เหตุสุดวิสัย	มักอ้างภัยธรรมชาติ (เช่น ฝนตกหนัก) เพื่อพ้นผิดได้สำเร็จ	หากมีความประมาทของมนุษย์ร่วมด้วย หรือควรป้องกันได้จะอ้างไม่ได้
3. ผู้มีสิทธิฟ้อง	ผู้เสียหายโดยตรงเท่านั้น การฟ้องแบบกลุ่มต้องขออนุญาตศาล และสมาชิกกลุ่มต้อง 'ขอเข้าร่วม' ไม่มีการฟ้องโดยพลเมือง	ประชาชนและองค์กรฟ้องได้แม้ไม่เสียหายโดยตรง การฟ้องกลุ่มนับสมาชิก "อต์โนมิตี"
4. พยานหลักฐาน	ยังไม่ค่อยนำวิทยาศาสตร์ภูมิอากาศมาชี้วัดความประมาท	ใช้วิทยาศาสตร์ประเมินความเสี่ยง และกำหนดความรับผิดชอบชัดเจน

ความแตกต่างของระบบกฎหมายไม่ใช่อุปสรรคในการเปรียบเทียบ เนื่องจากภัยพิบัติเป็นปัญหาสากลที่ส่งผลกระทบเหมือนกัน ทว่าสิ่งที่น่าสนใจคือแม้เผชิญปัญหาล้ายกัน แต่ศาลสหรัฐอเมริกา กลับมีสัดส่วนการรับพิจารณาคดีสูงกว่าไทยมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการยุติธรรมของสหรัฐอเมริกา ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิทางสิ่งแวดล้อมที่เข้มข้นกว่าประเทศไทยอย่างชัดเจน⁴⁵

3. สรุปและข้อเสนอแนะ

3.1 สรุป

ระบบกฎหมายความรับผิดทางแพ่งของไทย ยังไม่เปิดโอกาสให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติเข้าถึงความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมได้ การวิเคราะห์กรณีศึกษา น้ำท่วมดินถล่มบริเวณใกล้มหาวิทยาลัยพะเยา เป็นตัวอย่างชัดเจนของเหตุการณ์ที่เกิดจากปัจจัยธรรมชาติและปัจจัยมนุษย์ สะท้อนปัญหาทางกฎหมายที่ต้องแก้ไข นิยาม “มลพิษ” ที่ไม่ครอบคลุมในความเห็นของผู้วิจัย “มลพิษ” ควรนิยามให้ครอบคลุมถึงปรากฏการณ์ทางกายภาพและชีวภาพที่ได้รับอิทธิพลจากกิจกรรมมนุษย์ จะช่วยให้สามารถจัดการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ทำให้ผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิฟ้องร้องคดีแพ่งสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่งเสริมความรับผิดชอบของบุคคลและองค์กรลดผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม และการ

⁴⁵ ธิติ ไวกวี, “หลักอธิปไตยเหนือดินแดนที่ไม่สอดคล้องในยุคแอนโทรโปซีน,” 9-10.

อ้าง“เหตุสุดวิสัย”ที่ควรตีความให้สอดคล้องกับยุคแอนโทรโพซีนในความเห็นของผู้วิจัยควรได้รับการตีความใหม่รวมถึงองค์ประกอบการกระทำของมนุษย์ที่ส่งผลต่อการเกิดภัยพิบัติความสามารถในการคาดการณ์และจัดการความเสี่ยงโดยการใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ที่มีอยู่เพื่อลดการอ้างเหตุสุดวิสัยในกรณีที่สามารถป้องกันหรือบรรเทาผลกระทบได้⁴⁶

3.2 ข้อเสนอแนะ

3.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) รัฐบาลควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในการเตรียมความพร้อมต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยบูรณาการองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เพื่อลดความเสี่ยงและความเสียหายจากภัยพิบัติในอนาคต

2) รัฐบาลควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการสนับสนุนและส่งเสริมให้ภาคประชาชนและองค์กรพัฒนาเอกชน เข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและการดำเนินโครงการของเอกชนที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

3.2.2 ข้อเสนอแนะทางกฎหมาย (สำหรับองค์กรในกระบวนการยุติธรรมและฝ่ายนิติบัญญัติ)

1) เสนอให้แก้ไขคำนิยาม “มลพิษ” มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 ให้ครอบคลุมถึง สภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อให้ผู้ได้รับความเสียหายสามารถใช้ประโยชน์จากหลักความรับผิดชอบได้

2) เสนอให้ปรับแนวทางการตีความ “เหตุสุดวิสัย” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 8 ให้สอดคล้องกับยุคแอนโทรโพซีน พิจารณาเหตุการณ์ทางธรรมชาติที่ “สามารถคาดการณ์ได้” หากละเลยไม่เตรียมการรับมือความเสี่ยงที่คาดการณ์ได้ ก็ไม่ควรยกข้อต่อสู้เรื่องเหตุสุดวิสัยขึ้นอ้างเพื่อปิดความรับผิดชอบได้

3) รับรองสิทธิในการฟ้องคดีของประชาชนโดยให้ประชาชนทั่วไป สามารถฟ้องคดีได้ แม้นจะไม่ใช่ว่าผู้เสียหายโดยตรง

⁴⁶ เขตไท ลังการพันธุ์, “รูปแบบการพัฒนาย่างยั่งยืนของธุรกิจให้บริการรับส่งอาหารผ่านแพลตฟอร์มในประเทศไทยผ่านมิติ ด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และบรรษัทภิบาล,” วารสารนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ 8, น.1 (มกราคม – มิถุนายน 2567): 23–47, <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/lawcrru/article/view/268789>, สืบค้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2568.

บรรณานุกรม

กรมอุตุนิยมวิทยา. “ความรู้อุตุนิยมวิทยาเกณฑ์อากาศ.” ม.ป.ป.

<https://www.tmd.go.th/info/เกณฑ์อากาศ>. สืบค้นเมื่อ 14 มกราคม 2569.

เขตไท่ ลังการ์พินธุ์. “ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมกรณีปลาหมอคงดำในประเทศ
ไทย.” *วารสารนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่* 9,
ฉ.1 (มกราคม - มิถุนายน 2568): 1-21.

เขตไท่ ลังการ์พินธุ์. “รูปแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืนของธุรกิจให้บริการรับส่งอาหารผ่าน
แพลตฟอร์มในประเทศไทยผ่านมิติ ด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และบรรษัทภิบาล.”
วารสารนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ 8, ฉ.1
(มกราคม - มิถุนายน 2567): 23-47. [https://so06.tci-](https://so06.tci-thaijo.org/index.php/lawcrru/article/view/268789)
[thaijo.org/index.php/lawcrru/article/view/268789](https://so06.tci-thaijo.org/index.php/lawcrru/article/view/268789). สืบค้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2568.

จุฑามาศ สุชาโต. “ปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับผู้ขนส่งทางทะเลตามพระราชบัญญัติ การรับขน
ของทางทะเล พ.ศ. 2534.” *สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์*
มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2553. <https://dspace.spu.ac.th/handle/123456789/3553>.
สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2568.

เฉลียว นครจันทร์. “การประยุกต์ใช้ความรับผิดชอบทางแพ่งโดยเคร่งครัดของนิติบุคคลในความ
เสียหายอันเกิดจากการ ก่อมลพิษสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย.” *วารสารสหศาสตร์*
การพัฒนาสังคม 3, ฉ.2 (มีนาคม - เมษายน 2568): 823-836. [https://so12.tci-](https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/article/view/2219/1818)
[thaijo.org/index.php/JISDIADP/article/view/2219/1818](https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/article/view/2219/1818). สืบค้นเมื่อ 21
พฤศจิกายน 2568.

ชนะพันธ์ุ เทียมพันธ์ุ. “ปัญหาความรับผิดชอบทางแพ่งในกรณีน้ำมันรั่วไหลลงทะเลตามพระราชบัญญัติ
ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535.” *วิทยานิพนธ์ปริญญา*
มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย รังสิต, 2557.

ชรินทร์ วิทยาภรณ์, และปณายุ ไชยรัตนานนท์. “การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดอุทกภัย
โดยวิธี Delphi: กรณีศึกษาอำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท.” *สารสาธิตวารสาร*
สถาปัตยกรรมและการออกแบบ 7, ฉ.3 (สิงหาคม-ตุลาคม 2567): 593-607.
<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sarasatr/article/view/272671>.
สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.

ชาญวิทย์ ช่วยมาก, และนพดล ทัดระเปียบ. “ความรับผิดชอบของรัฐ:กรณีศึกษาความเสียหายจาก
การจัดการอุทกภัย.” 2565.
http://202.29.18.34/bitstream/123456789/977/1/is%20law_chanwit65.pdf.
สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.

ชานนท์ โกมลมาลย์. “การเปลี่ยนแปลงของสังคมสงเคราะห์ที่เชื่อมโยงสู่การพัฒนายอย่างยั่งยืน.” *วารสารสภาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย* 1, ฉ.1 (มกราคม-เมษายน 2568): 100-112. <https://so19.tci-thaijo.org/index.php/SWPCTH/article/view/1092/1226>. สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.

ทวีชัย พิมพ์ผลิน. “พิบัติภัย-ภัยพิบัติในโลกสมัยใหม่.” ม.ป.ป.
https://books.google.co.th/books?hl=th&lr=&id=JbVIEAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA1&dq=related:oGBkHRZCZmsJ:scholar.google.com/&ots=V7CMuCjeVr&sig=iWDM5loWazUhRUeUBpy9lcQWgO4&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false. สืบค้นเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2568.

ทัตพิชา กรุดวงษ์. “ข้อเสนอการตีความของคำนิยามของคำว่า “เหตุสุดวิสัย” ตามกฎหมายไทยเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสากล.” *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม*, 2554.
<https://dspace.spu.ac.th/handle/123456789/9716>. สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.

ธิติ ไวกวี. “หลักอธิปไตยเหนือดินแดนที่ไม่สอดคล้องในยุคแอนโทรโปซีน.” *วารสาร CMU Journal of Law and Social Sciences* 12, ฉ.1 (มกราคม - มิถุนายน 2562): 3.
<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/CMUJLSS/article/view/134101/138702>. สืบค้นเมื่อ 28 มกราคม 2569.

นภสร จินดาพงษ์ยุวดี ศิริ. “การศึกษาหลักเกณฑ์พื้นที่สีเขียวในรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการประเภทอาคารชุดพักอาศัยรวม เขตกรุงเทพมหานคร.” *สารสาส์นคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์* 6, ฉ.2 (2566): 391-405. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sarasatr/article/view/265221/179176>. สืบค้นเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2568.

นันท์ชนก ลีสุธรรมกุล. “ความรับผิดชอบแห่งของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษต่อ ความเสียหายจากมลพิษในดิน : ศึกษาเปรียบเทียบพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 กับกฎหมายสหรัฐอเมริกา.” *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 2563.
https://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2020/TU_2020_6101034558_13246_13636.pdf. สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.

น้ำแท้ มีบุญสร้าง. “การดำเนินคดีแบบกลุ่มคดีสิ่งแวดล้อม.” วิทยานพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

<https://digiverse.chula.ac.th/Info/item/dc:23246>. สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.

ประทีป ทับอรรถานนท์, จิตาภา พรยิ่ง, และจุฑามาศ พรหมอินทร์. “มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้เสียหาย ที่เกิดจากผู้ทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม.” *วารสารการเมืองการบริหารและกฎหมายคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา* 12, ฉ.3 (2563): 473-484.

<https://journal.lib.buu.ac.th/index.php/law/article/view/8285>. สืบค้นเมื่อ 21 พฤศจิกายน 2568.

ประเสริฐ สิทธิพนพล. “การแสวงหาข้อเท็จจริงโดยนาระบบไต่สวนมาใช้ในการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรม.” *วารสารกระบวนการยุติธรรม* 10, ฉ.2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2560): 85-86.

<https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JTJS/article/view/246845/167741>. สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.

พิสุทธิ เพียรมนกุล, และณัฐวิญญ ชวลิตพรศิยา. “Deepwater Horizon ความจริงที่มากกว่าในภาพยนตร์.” ม.ป.ป..https://www.eng.chula.ac.th/wp-content/uploads/2017/06/deepwater_horizon_khwaamcchringthiimaak_kwaainphaaphyntr_0.pdf. สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.

ยุทธศักดิ์ ดือรัมย์, และศิลปชัย สิลิตธรรม. “สิทธิการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรักษาสิ่งแวดล้อมกรณีใช้สิทธิฟ้อง คดี.” *วารสารวิจัยราชภัฏธนบุรีรับใช้สังคมสถาบันวิจัยและพัฒนา* 6, ฉ.2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2563): 153. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/DRURDI/article/view/252198>. สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.

รุจีลักษณ์ สีละเกตุ. “วรรณกรรมและศิลปะเพื่อการเปลี่ยนแปลงในภาวะวิกฤตโลกร้อนในโลกตะวันตก: ความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์และข้อจำกัด (กรณีศึกษา In Praise of Air Installation Project, Raining Poetry Project และนวนิยาย Cli-fi).” 2563. <https://hal.science/hal-03993199/>. สืบค้นเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2568.

ลัดดาวรรณ หลวงอาจ. “การกำหนดค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่เกิดต่อทรัพยากรธรรมชาติในคดีสิ่งแวดล้อม.” วิทยานพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555.

https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/digital/api/DownloadDigitalFile/download_digi/121572/?path=thesis/la/1931/title-biography.pdf. สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.

- วัชรภรณ์ จิตรขุม. “แนวทางในการปรับปรุงกฎหมายเพื่อการฟื้นฟูเยียวยาสิ่งแวดล้อมกับความรับผิดชอบผู้ก่อมลพิษในทางกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย.” ดุษฎีนิพนธ์ นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต, 2563.
<https://rsuir-library.rsu.ac.th/bitstream/123456789/493/1/Vacharaporn%20%20Jitchoom.pdf>. สืบค้นเมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2569.
- วรวรรณ ท้วมแสง. “นโยบายการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของสหรัฐอเมริกาความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลง (ค.ศ. 2009-2024).” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2567.
<https://digital.car.chula.ac.th/cgi/viewcontent.cgi?article=75753&context=chulaetd>. สืบค้นเมื่อ 21 พฤศจิกายน 2568.
- วสิน พิพัฒน์ฉัตร. “คำพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อมที่น่าสนใจ.” *วารสารกฎหมายสุขภาพและสาธารณสุข* 4, ฉ.2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2561): 303-306.
https://phad.ph.mahidol.ac.th/journal_law/4-2/17-court%20judge.pdf. สืบค้นเมื่อ 14 มกราคม 2569.
- วีรยา เอื้อวิริยานุกูล. “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับมลพิษทางเสียงที่เกิดจากยานพาหนะ.” สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2566.
<https://ir.stou.ac.th/bitstream/123456789/13425/1/2594002806.pdf>. สืบค้นเมื่อ 21 พฤศจิกายน 2568.
- สมหวัง กองใจ, และสุนีย์ มัลลิกะมาลย์. “การพัฒนากฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม,” *วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม* 8, ฉ.2 (เมษายน-มิถุนายน 2567): 274. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/soc-rmu/article/view/268660/180344>. สืบค้นเมื่อ 2 พฤศจิกายน 2568.
- สุภาพร เสือประสงค์. “อำนาจฟ้องในคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม.” ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2565.
https://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2022/TU_2022_5801305185_17677_27113.pdf. สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.
- สุรพล สีนันทนา, สมพรชัย ชัยประสิทธิ์, และจักรินทร์ สมมติ. “กฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจประเทศไทย.” *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย* 27, ฉ.2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2564): 149-161. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/apheit-ss/article/view/245943>. สืบค้นเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2568.

อนันต์ สันติภาพ. “วิธีการทางกฎหมายในการดำเนินคดีกลุ่มในประเทศไทย : ศึกษากรณี การฟ้องคดีละเมิดแบบกลุ่ม.” ดุษฎีนิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต, 2564.

Columbia Law School. “*Climate Litigation Databaser Chesapeake Bay Foundation, Inc. v. County of Henrico.*” 2021.
https://www.climatecasechart.com/document/chesapeake-bay-foundation-inc-v-county-of-henrico_af84?q=Chesapeake+Bay+Foundation%2C+Inc.+v.+County+of+Henrico. accessed November 20, 2025.

Columbia Law School. “*Climate Litigation Databaser Sabin Center for Climate Change Law.*” 2024.
https://www.climatecasechart.com/collections/state-of-maine-v-bp-pl-c_ebf8, accessed November 20, 2025.

Columbia Law School. “*Conservation Law Foundation v. ExxonMobil Corp.*” 2016. https://www.climatecasechart.com/document/conservation-law-foundation-v-exxonmobil-corp_de64. accessed November 20, 2025.

Studicata. “*Law School Case Briefs: Golden v. Amory.*” 1952.
<https://www.studicata.com/case-briefs/case/golden-v-amory>. accessed November 20, 2025.

The Active. “*ประธาน กมธ.ที่ดินฯ เล็งสอบ ‘น้ำท่วมพะเยา’ โยงโครงการรถไฟรางคู่.*” 2567. <https://theactive.thaipbs.or.th/>. accessed January 14, 2026.